

Bogdán László

Vaszilij Bogdanov versei

Ivan Ivanovics szerelmes éneke

egy Eliot-hős újjászületése
Szovjet-Oroszországban

Ha azt hinném, hogy olyannal beszélek,
ki földre megy még, volna jó okom rá,
hogyan lángom többet moccantani féljek.

De mert tudom, hogy nincs, mi visszavonná,
ki egyszer itt van: szólok, íme, bátran,
mert szóm nem válhatik gyalázatommá..."
(Dante: Pokol, XXVII, 61–66. Babits Mihály fordítása)

*Indulhatunk, polgártárs,
már kigyúltak Iljics lámpái,
mint düh, ugrásra kész farkasok szemében.
Menjünk a sikátoron át,
hol hámló falú bérkaszárnnyák
a vándort csalogatják,
s a kocsmák padlóján véres vatták, szotyolahéjak,
az utcán a párok egymásba fonódnak,
valakik kísérnek.
Ennek soha nem lesz vége.
Ismét nyomomban két személy.
Siessünk! Kezdődik az estély.*

*A teremben elotársnők dicsérik
Rubljovot, noha nem is értik.*

*Az ón-szürke köd nyelve az ablakot sikálja,
légy-szaros körtékhez ér ólmos füst orra,
mely az estét is magába szippantva,
didergőzve száll el a csatorna
lúdbőrző vize felett, ráhull kémények korma,
elsiklik a terasz mellett, s a kimerült
októberi csekkistákat látva, körülmaszatolja*

a házakat és álomba menekül.
Igen, a szürke köd
ideje is eljő, meglátod.
Alaktalan testét ablakokhoz dörgöli.
Eljő az idő, eljő.
Hát készítsd arcodat, más arcok meg ne ijesszék,
teremtened is, ölnöd is lehet még.
S a láthatatlanok még időben neked szegzik,
kényelmetlen kérdéseik.
Lesz még idő,
százszor elbizonytalanodni, megijedni,
amíg piritós kenyeret kapunk és teát.

A teremben elotársnők dicsérik
Rubljovot, noha nem is értik.

Lesz még idő,
hogyan megfontold. „Akard, vagy ne akard?”
Vagy megfordulj, és a lépcsőn lebaktass,
tükrökből nézve utána gyérülő hajadnak.
(Sziszegik: „Haja elhagyja fejét!”)
Pufajkád kopott, gallérod kosztól szürke,
bizony ingedre a mosás is ráférne.
(Sziszegik: „Iksz lábú szegény!”)
Bátran,
a rendszert bíráljam?
Egy pillanat,
érv és ellenérv egymásba szakad,
mert hányingerig ismerős már minden,
a reggeli émely, a hold az égen.
Életed broszúrák között kimérték.
Árnyaid hangját hallod,
messzi termekből indulókat,
hát akarhatsz-e valamit is még?

És mit akarj, ha mindenünnen figyelnek,
meghatároznak, mint gyógynövényt vagy bogarat,
és te ficáncolsz a tű hegyére szúrva,
a falra ragadva vonaglasz, szörnyű kínban.
Hát hogy köphetnéd ki
az örök halasztás epeváladékát.
Hogyan akarhatnád?

Minden lábat ismersz, lábait mind a nőknek.
Bokát, combot és vádlit, lúdbőrzőn meztelennek.

(Lámpafényben a lábszárak pihéi kéjesen megremegnek!)
Illatuk örökké érzed,
megőrzitenek,
ha lábszáradon motoznak talpacskák, cipőben ingerkednek.
Így hát akarhatsz-e még?
És hogyan is kezdenéd?

*

Meséld el, miután leomlott az alkony,
mennyit kódorogtál az utcasarkon.
Polgártársak leskelődték, koszlott függöny mögül,
sivár életük maró mahorka füst.
Ó, bár rák lehetnék, s a két
veres ollóm fúrná a tenger fenekét.

*

A délután és az este elpihen,
gumibotok simogatják szelíden.
Elgyengül, pilledten szimulál,
mögöttünk a padlón, szundikál.
A tea, fagyalt után, a sütemények,
még meddig halaszthatom a percet?
Eleget káromkodtam, koplaltam, könnyörögtem,
s láttam, amint behozzák,
egy fatálon, kopaszodó fejem.
Nem vagyok próféta, nem.
Láttam, amint a pillanat ellobog,
láttam az égi lakájt, bőrkabátban
amint pufajkám tartva vigyorog.
Meg is ijedtem.

Lett volna még mit mondanom, de minek,
a csőrömpölő lekváros tálkák és teás csajkák felett?
Egyszerre lehetetlennek tűnt. Ki érti meg?
Minek beszéltem volna, minek?
Vagy cinikusan vigyorogva, ajánlatom vigyorba
fojtottam volna, a mindenséget kábán összegyúrva,
hogy a minket izgató kérdést feltegyem?
Elmondjam „Szovjet Lázár vagyok, akit föbe lőttek,
de teste a gödörben újraéledt.
Mindent bevallhatok”. Ha az elvtársnő, párnájával legyezve,
felhevült arcát, azt mondja: „Nem erre vártam, ó, nem erre,
egyáltalán nem erre.”

Lett volna értelme szólni még? Minek?
Nem mondhatom el úgyse senkinek.

*Felderengett már annyi alkony, kert, sáros utca,
annyi regény, csajka, lehulló szoknya.
Lihegés, annyi minden,
amit elmesélni amúgy is lehetetlen.
Idegeimet láttam táncolni vászonra kivetítve.
Lehetett volna értelme?
Hisz épp párnáját simogatva vette le sálját,
S elfordulva szólt:
„Nem így,
egyáltalán nem így képzeltem el.”*

*Nem vagyok orosz Hamlet, mért is lennék?
Csupán egy elotárs, nem is túl heves,
és el is rontja csúcsjelenetét,
tanácsa ostobán felesleges.
Retteg, visszafogott, kretén, szellemes,
okoskodik is, néha hódító,
néha meg, mit tagadjam nevetséges,
van amikor esztelen Bolond.*

*Az ifjúság elhagyott, már mögöttem,
nadrágszáram tétován meg-meglibben,
hajam kopaszságomra fésüljem,
barackot rágva kellene partra mennem,
ahol sellők kábitón énekelnek,*

de egymásnak sajnós, nem nekem.

*Néztem a vágatózó hullámokat,
egymást rombolva törnek egymásra,
mikor a szél a tengert fel-felszántja.*

*Mély, víz alatti termekben jártunk, ahol
tündérek hínárfejeket fonogatnak,
s megfullad, akit emberek szólongatnak.*

*Az 1969-re datált vers egy ismert Eliot-költemény, a *J. Alfred Prufrock szerelmes éneke* átírata, amennyire megítélhetem, hű az eredetihez, de állandóan rájátszik a szovjet-orosz allúziókra. Biográfiámban majd részletesen elemzem az eltéréseket, nyilván a barbár és brutális szovjet motivációs háló másfajta atmoszférát kreál. Kétségtelen, hogy itt nem egy öregedő, unatkozó, élete kalandjától megijedő és elmenekülő angol úriemberről van szó. Ó, nem! Nagypám hat széljegyzet-verse is írt hozzá, ahol tovább pörgeti Ivan Ivanovics elbaltázott, groteszk fényben felvillantott, de eredendően tragikus életét, rájátszva sorsára, üldöztetésére, a szirénmotívumra. – Tatjana Bogdanova

Variációk

1

*Az elotársnő utánam jött a partra,
s szösze fejét vállamra hajtv
suttogta: „Iván, szeretlek téged.”
Megcsókoltam volna, de megtorpantam,
meglátva személyi követőmet.
Kábitón énekeltek a szirének.
„Tűzzünk a francba, Mása – suttogtam –,
megfigyelnek, egy pillanatra
se hagynak magamra.
Életem elorozzák.”
„Hagyd őket – simogatott. – Kívánlak,
s ha nem tetszünk annak a bémész halásznak,
menjen el ő a francba,
ne légy ily bamba.
Nem vagy Hamlet, nem is szeretném,
és próféta sem, átlátok az estén.
Egy víz alatti teremben látlak téged,
fejeket fonnak hínárból szirének,
s megfulladsz, ha megszólítalak.
Minek szavak?”
Megállt mellettünk egy Duba,
kiugráltak az elotársak, recsegett bőrkabátjuk,
„Itt a parton, paráználkodtak” –
árulkodott a spiclim. Nevettünk.
Orrunk úgysem ettől fokhagymás.
„Mutassa iratait az elvtárs!”
Megmutattam, mentek tovább.
Fodrozta szél a tenger haját.
Álltam. A lány lassúdan remegett,
úszott a hold a Finn-öböl felett.*

2

*És akkor kezdtem el megint félni.
Láttam az örök lakájt bőrkabátban,
amint vigyorogva adja fel pufajkámát.
Hogyhogy nem vittek be? –
néztem a kipirult elotársnőre.
Ő is, ő is nekik dolgozik?
Beszervezték valakik, hogy megfigyeljen?
És remegtem. Éreztem illatát.
Haján az olcsó sampon émelyítő szagát.*

Mit is mondhattam volna.
Reszgettünk kánonban.
Minek szavak?
És mit is mondhatnék még.
Hogy én vagyok Lázár, akit fejbe lőttek,
de a tömegsíról kikelt,
feléledt
s most elmondja...
De mit is, mit mesélhetnék még,
amit ezek nem tudnak?
Láttam, amint a víz alatti termekben járkálok,
s a szirének hínárból font fejeket osztogatnak,
és megfullad, akit emberek szólongatnak.

3

De ki voltam én? Mit mondhattam volna?
Életemet a rendszer eltiporta.
Mecgirógatott, szólt az angyal:
„Tőled is függ, hogy mit kezdesz magaddal.
Légy fegyelmezett! Az események
bármikor elsodorhatnak téged...”
Először a fehérek végeztek ki.
Gyenyikin tábornok pribékjei
ásatták meg velem a sírgödört,
azt hittem vége, lelőnek, beledöglök,
de a lövés aranytárcámat érte.
Apámtól kaptam, életem megvédte.
A sírgödörből éjszaka kimásztam,
menekültem az ukrán pusztaságban.
Akkor egy vörös járőr kapott el,
kémnek tartottak, lelőttek, hidd el,
de a golyó csak fületem súrolta,
Ájultan, holtak között, a hóban
feküdtem, de az angyal nem hagyott el,
versenyt futottam rettegéseimmel.
Kaukázusban, cserkészek között
éltem évekig, de mit mondhatok
Másának erről, lehet megfigyel?
Ölelem, s érzem, ismét futni kell.
Menekülni, már mindegy, hogy hova.
Befogadhat-e még az éjszaka.
A hegyekből Szibériába mentem,
gyárák épültek ott az őserdőben,
és elvegyültem a munkások között,
priccsemmel védőangyal órkódott.

Aztán visszatértem Pétervárra,
és itt lépett be életembe Mása.
Most ölelem. Szirének énekelnek.
Hihetek-e szirének énekének?
És a csekkisták mért engedtek el?
Kérdezem, de az angyal nem felel.
Tudom, bármikor utánam jöhetnek.
Nem véd meg senki. Mindent megtehetnek.
Miközben a víz alatti teremben
sétálgatok és érthetetlen minden.
Szirének hínár fejeket fonnak,
megfulladok, ha emberek szólítanak.

4

De akkor azt mondta,
nyakamba fonva karját:
„sietnie kell, a többiek várják!”
És levetkőzött, eltűnt a habokban.
„Én is szirén vagyok – szólott vissza még. –
Apádat is énvelem ijesztgették,
Itt, ezen a partszakaszon.
Hát jól vigyázz, Ivanuska,
visszajöhetnek a bőrkabátosok!”
És elnyelték a zöld, tajtékzó habok,
hogy a víz alatti termekben, lenn,
fonja hínárfejek koszorúit, ernyedetlen.
Vagy nem is koszorúik, hanem eleven fejek?
Ki érti meg?
S ha megszólítanak ott lenn az emberek,
menthetetlen véget ér a transz,
megfulladok,
partra sodornak az áramlatok.
Halász talál meg? Fejemnél kisgyerek remeg?
Hát nem követtem,
tudtam, nem lesz már ily alkalmam,
de mit tagadjam: félttem,
még élni akartam.
A partról villámgyorsan tűntem el,
kibabrálva követőimmal.
Még éreztem kézfejemen olcsó samponja
émelyítő szagát,
még elképzelttem a vele eltöltendő éjszakát,
ahogy a homokon,
a kék rángógörcsei forgatják.
Miért is nem hittem benne?

Miért gondoltam, hogy rám állították?
Egy szirént szerethettem volna,
akármennyire elképzelhetetlen,
s még éreztem vadító illatát,
de már menekültem.
A spicli egyelőre nem volt sehol,
eltűnt a többiekkel,
vagy ott bujkált a sötétben?
De visszajöhet, tudtam, bármikor!
Nem kockáztathatok.
Bevallom féltem.
Egyre a mennyei lakájt láttam
a derengő fényben,
amint vigyorogva adja fel a pufajkám,
és előreenged.
S a parton énekelnek a szirének.
Észrevétlen,
könnyem töröltem.
Talán ez volt az utolsó alkalom
elfuserált életemben,
hogy valakivel,
egy nővel,
egy szirénnel,
kezdhettem volna valami mást,
eltékozolt életemre a ráadást,
de ez se jött össze.
S legszívesebben
falba vertem volna a fejem,
de a tengerparton nem voltak falak.
A tenger is nyugodt volt, mint Mása szeme,
és kecses, fehér halak
cikáztak ide-oda, a derengő,
ezüstös holdfényben.
És rádöbentem: éltem,
de vége van,
ennyi volt csak,
s képtelen voltam örülni a ráadásnak.
És sírtam.

5

A szürke köd kutya-falkája csaholt a nyomomban,
bujdokoltam,
hátamhoz, fejemhez ért nedves orruk,
nyelvük borostás arcom birizgálta,
de elrejtett végül, esetleges, üldözőim elől.

Nem pillantottam hátra.
Menekültem,
mint amikor a Don partján,
egy sáros szántásban
vörös lovasok üldöztek röhögve.
Bekerítettek,
többször rám is lőttek,
Bugyonnij marsall kihallgatott,
kémnek tartottak, elítéltek,
és bele is lőttek
az előbb megásatott gödörbe,
ahonnan éjjel,
a hold szűrő fényénél,
vérezen-sárosan, de élve kikeltem.
Csoda volt,
vannak még csodák!
Azóta menekülök,
elvegyülök a ködben,
a tömegben,
és nyomomban a párt.

6

De felszállt a köd. Vöröslött némán
a hold a kerge hullámok taréján.
Zúgott a Duba. Ugráltak csekkisták.
Nedves homokon tapostak a csizmák.
Menekült volna, de bekerítették.
Hát így ért véget az utolsó estély.
Látta az örök lakájt is vigyorgott.
„Iván, nem tartnak örökké a dolgok.”
Elkapták. Jött a kényszermunkatábor.
Sorsa némaságával is vádol.
Azt nem tudni, hogy a szirénnel mi lett?
Sokat tudunk, de mégsem eleget.
Jön-e még fel a tengermély termekből.
Ivánnal nem, de akkor kivel flörtöl?
Látja-e női alakban a nép?
Társnői este dalolnak-e még?
Vagy hínárból fejeket fonogatnak?
És megfullad, akit azonosítanak.